

DAGORDNINGENS PUNKT 43

Anförande av statsministern

Ordförande: *Sixten Bäckström*

Sekreterare: *Arvid Lundström*

Arne Geijer, landssekreteriet: Jag utgår från att samtliga med spännt intresse väntar på att få lyssna till Olof Palme som nu kommer, som det står i programmet, att hålla ett politiskt föredrag. Det är möjligt att han lägger huvudvikten vid ekonomin och därmed sammanhängande frågor.

Jag hälsar Olof Palme varmt välkommen.

Statsminister *Olof Palme*: Kongressdeltagare! De allmänna synpunkterna på fackföreningsrörelsens betydelse i det svenska samhället framförde jag i min hälsning vid kongressens öppnande. I dag skall jag direkt gå in på tre problem av gemensamt intresse: EEC, det ekonomiska läget och sysselsättningen samt i anslutning därtill ge några synpunkter på Sverige som industriland.

Vi måste med fasthet och konsekvens fullfölja vår alliansfria utrikespolitik, stödd av ett efter våra förhållanden starkt försvar. Denna utrikespolitik överensstämmer med våra nationella intressen. Den utgör också ett bidrag till freden och stabiliteten i vår del av Europa.

Denna uppgift för vår utrikespolitik framstår med särskild tydlighet i dessa dagar då man glädjande nog har nått påtagliga framsteg i strävandena till avspänning i Europa. Berlin-uppgörelsen är ett led i denna utomordentligt betydelsefulla process. Vi hälsar med glädje framgångarna för Willy Brandts östpolitik. Den är i hela Europas intresse och kan innebära en vändpunkt av historisk betydelse.

I ett läge där man äntligen tycks nå framgång i strävandena att stabilisera förhållandena i Centraleuropa kan vi icke medverka till att destabilisera förhållandena i norra Europa genom att uppge eller förändra vår traditionella neutralitetspolitik. Vårt främsta ansvar som goda européer är i dagens läge att orubbligt hålla fast vid vår alliansfria, oberoende ställning.

Vi har samtidigt som gammalt frihandelsland ett starkt intresse att medverka till en friare handel och ett vidgat ekonomiskt samarbete i Eu-

ropa. EEC-frågan är viktig därför att den gäller det framtida samarbetet med de länder med vilka vi har den största delen av vår utrikeshandel och därför att den nära berör förutsättningarna för det nordiska samarbetet

Förhandlingarna i Bryssel kommer i det avgörande skede som nu föreligger att inriktas på en tullfri marknad för industrivaror. Detta är den för EEC och för oss gemensamma utgångspunkten i förhandlingarna.

Vi kommer i förhandlingarna att eftersträva ett avtal som lägger en stabil och varaktig grund för vårt samarbete med EEC och som lämnar utrymme för att i framtiden utveckla samarbetet. Det är för att nå en större stabilitet och för att underlätta myndigheternas och företagens planering som vi i avtalet vill ha in bestämmelser bl. a. om gemensamma tullar mot omvärlden, samordnad handelspolitik och likformiga konkurrensregler.

Regeringen har häromdagen i ett memorandum till EECs myndigheter och sex-staternas regeringar utvecklat de svenska önskemålen. Vi har sökt så långt möjligt precisera hur avtalet enligt vår uppfattning bör utformas, vad det bör innehålla i de centrala punkterna och hur det bör administreras. Det är värt att notera att uppslutningen kring detta dokument här i Sverige hittills varit total både när det gäller sakinnehållet och när det gäller de administrativa och institutionella frågorna. Ingen har anmält någon som helst önskan att ändra, tillägga eller dra ifrån något i de åtaganden vi gjort i detta memorandum.

Det vore också en klar fördel om de uppjugade stämningar som från tid till annan blåses upp inom vissa kretsar och som saknar motsvarighet i de andra neutrala länderna kunde dämpas. Vi har rimliga skäl att se fram mot tillkomsten av en europeisk stormarknad omfattande 300 miljoner människor. Det innebär en klar förbättring i förhållande till nu läget och nya möjligheter för svensk industri. Den ökade konkurrensen när tullarna försvinner kommer naturligtvis också att medföra påfrestningar. Det är därför viktigt att vi i Sverige med samlad kraft söker ta till vara möjligheterna och solidariskt möta påfrestningarna.

Och låt mig till de nordiska gästerna få tillägga en förhoppning om att resultatet skall bli icke en splittring av Norden utan en fördjupad enighet mellan våra länder och folk.

Regeringen och fackföreningsrörelsen har under de många år som vi diskuterat Sveriges medverkan i det europeiska ekonomiska samarbetet haft helt samstämmiga synpunkter. Detta har varit och är en styrka. Den samverkan skall vi slå vakt om.

Arne Geijer nämnde i sitt hälsningstal de gynnsamma dragen i vår ekonomiska utveckling under året, framför allt den dramatiska förbättringen av vår utrikeshandel, förstärkningen av valutareserven. Den är glädjande. Den har varit utomordentligt betydelsefull.

Det är nu några veckor sedan Förenta staternas president lanserade sin nya ekonomiska politik. Världens mäktigaste och rikaste land har drabbats av stora ekonomiska svårigheter. Miljoner arbetslösa, stark pris-

stegring och betydande underskott i betalningsbalansen har framtvingat drastiska motåtgärder.

Dessa åtgärder måste få vittgående konsekvenser för världsekonomin. De har skapat oro på valutamarknaden och osäkerhet i framtidsbedömningen i alla länder. Det är inte bara valutan som är flytande utan också bedömningen av framtiden. Så länge icke de andra industriländerna kunnat komma fram till handlingslinjer i den nya situationen kommer den osäkerheten att bestå. I det läget är två saker viktiga.

För det första:

Vi kan möta denna osäkerhet med starkt förbättrad balans när det gäller utrikeshandeln och valutareserven. Om vi när valutakrisen bröt ut inte hade haft denna stora förbättring hade vi stått betydligt sämre rustade att möta svårigheterna på arbetsmarknaden. Vi slog till bromsarna i högkonjunkturen. Det var nödvändigt. Annars hade vi kanske fått göra det nu, eller också skulle vi inte haft möjlighet att sätta in motåtgärder mot arbetslösheten.

För det andra:

För ett litet land som Sverige med begränsade möjligheter att påverka utvecklingen, betyder osäkerheten att vi måste hålla en hög beredskap för olika möjligheter i den internationella utvecklingen. Denna beredskap förutsätter att vi har många olika instrument till vårt förfogande. Den förutsätter att vi eftersträvar en så stor precision som möjligt i åtgärderna. Om konjunkturen försämras måste vi snabbt kunna sätta in motåtgärder. Om konjunkturen förbättras måste vi snabbt kunna strama åt om det blir nödvändigt. Åtgärderna måste så långt som möjligt anpassas efter skillnaderna mellan regioner och branscher och efter de enskilda människornas förutsättningar.

Vi måste likväl ha klart för oss att förbättringen i utrikeshandeln delvis beror på tillfälliga faktorer. 1970 års försvagning av handelsbalansen — som på vissa håll skapade något av en katastrofstämning — berodde väsentligen på en våldsam lagerutbyggnad inom industrin. Lagerinvesteringarna ökade på 12 månader med 4 1/2 miljarder kronor mot normalt 1 1/2. Det slog hårt på importen. I år avvecklar man lagren. Det minskar importen.

Man kan, något förenklat, säga, att vid en jämn lagerutbyggnad hade vi sluppit överhettningen och balanssvårigheten 1970 och minskat sysselsättningssvårigheten 1971. Det är den internationella konjunkturen som påverkat de svenska företagens handlande.

Men Arne Geijer uppehöll sig framför allt vid oron för sysselsättningen.

För att rätta motåtgärder skall kunna sättas in måste man skapa sig en så långt möjligt fullständig bild av situationen och dess orsaker. Låt mig inledningsvis nämna några sådana faktorer.

Antalet sysselsatta har oavbrutet ökat sedan 1965. Ökningen uppgår till drygt 150 000 personer. Denna utvecklingslinje skär tvärs igenom konjunktursvängningarna. Avbrotten är små. För de gifta kvinnorna kan vi peka på en stabil ökning varje år. Den totala sysselsättningen har

i varje fall fram till augusti varit högre än 1970, med dess brist på arbetskraft.

Men arbetslösheten ökar. Arbetslöshetsstatistiken levererar fakta om hur många människor som har förhoppning om att få ett jobb. Den speglar därmed också en förändring av samhällets och medborgarnas ambitionsnivå. Antalet arbetslöshetsförsäkrade har ökat med 600 000 sedan 1965. Det påverkar i hög grad människornas kontakter med arbetsförmedlingen. Kontakterna ökar också genom reglerna för arbetslöshetsförsäkringen. Det s. k. äldrestödet — omställningsbidraget och den förlängda kassaersättningen — verkar i samma riktning. Omkring 6 000 människor med äldrestöd ingår i statistiken. De fanns knappast där förut.

När samhället ökade ambitionsnivån för sysselsättningspolitiken visste man att arbetslösheten statistiskt kunde öka samtidigt som fler människor kom i arbete. Det sades klart ifrån t. ex. i arbetsmarknadsutredningen. I sak betydde det att den s. k. dolda arbetslösheten med rätta drogs fram i ljuset.

Arbetsförmedlingen ökar sina ansträngningar att nå människorna oavsett om man omedelbart kan anvisa jobb eller inte. För ett par veckor sedan vände man sig till ungdomarna i en riksomfattande annonsering och bad dem kontakta arbetsförmedlingen. Det skedde inte därför att man hade en stark efterfrågan på arbetskraft. Syftet var att nå dem som stod utanför arbetsmarknaden för att kunna erbjuda utbildning och vägledning för framtiden.

I dag finns ute i arbetslivet människor som för tio, tjugo år sedan inte skulle ha drömt om att kunna få ett jobb. Det gäller t. ex. många handikappade. Vi vet också att det i dag finns många människor anmälda på arbetsförmedlingarna runtom i landet som för en del år sedan inte ens skulle ha funderat på att detta skulle vara en framkomlig väg till en bättre försörjning. Vi vet också att det finns många som vill ha arbete om det finns lämpliga jobb på orten, om barnpassningen kan ordnas, om det finns goda trafikförbindelser och om de får en lämplig utbildning.

Under året har konjunkturavmattningen drabbat praktiskt taget alla länder. I USA, England och Italien går miljoner människor arbetslösa. Den amerikanska finansministern sade nyligen att en arbetslöshet under 5 procent var "en myt". Det är att bortförklara arbetslösheten. Så kan vi inte göra.

Förr godtog många människor den tingens ordning som innebar att dåliga tider betydde att man fick vänta länge på jobb. Man återgick till hushållsarbete och väntade på bättre tider. Men nu kommer man till samhället och ställer krav: hjälp oss ut till arbetslivet, skaffa ett jobb! Och de gör rätt.

Arbetslösheten är ett ont. Den drabbar människor och familjer. Den är till skada för samhället, betyder ekonomiska förluster, minskad framstegstakt, ökade orättvisor. Vi har satsat hårdare än något annat land på den fulla sysselsättningen. Det är omkring detta krav som vi försökt bygga upp det starka samhället.

För att bekämpa arbetslösheten krävs en kombination av långsiktiga

näringspolitiska och lokaliseringpolitiska insatser, konjunkturstimulans, särskilda åtgärder för utsatta grupper, utbildning inför föränderligheten på arbetsmarknaden.

Under våren och sommaren har regeringen steg för steg satt in åtgärder för att bekämpa svårigheten under våren och sommaren och för att förstärka sysselsättningen under den kommande vintern.

Huvudinriktningen har varit dels en kraftig förstärkning av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för olika utsatta grupper, dels en stimulans av industriinvesteringarna. Vi klarade lågkonjunkturen för några år sedan bättre än andra länder. Eftersom investeringsviljan hos industrin då sviktade måste det ske genom en kraftig ökning av de offentliga insatserna. Det var nödvändigt för sysselsättningen. Det hade den nackdelen att industrins kapacitet inte var tillräckligt utbyggd inför den kommande högkonjunkturen. Denna gång vill vi ge försteg åt industrins utbyggnad. Det blandekonomiska dilemma är att detta förutsätter ett gensvar hos företagen, så att de verkligen utnyttjar möjligheten att bygga ut sin kapacitet.

De åtgärder som vidtagits är i sammandrag följande:

För det första: I årets budget har de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna getts klar förtur. Anslagen ökade med 350 miljoner till utbildning, lokaliseringssöd, beredskapsarbeten, särskilda åtgärder för äldre och handikappade, fler tjänster i verken.

I augusti fick AMS besked om ytterligare 175 miljoner kronor i anslag. Utbildningskapaciteten ökades kraftigt.

1965 anslags 933 miljoner till arbetsmarknadspolitiken. I år har den siffran stigit till närmare 3 000 miljoner kronor. Det betyder en mycket kraftig förstärkning av den arbetsmarknadspolitiska beredskapen innebärande helt andra möjligheter än för några år sedan att gå ut och stödja och hjälpa människor, företag och orter.

För det andra: för att stimulera industriinvesteringarna har kreditpolitiken mjukats upp med särskild inriktning på industrins investeringar också inom de små och medelstora företagen, räntan sänkts i två omgångar från 7 till 6 procent, statliga industribeställningar om ca 100 milj. kronor tidigare lagts, investeringsavgiften om 25 procent tagits bort fr. o. m. den 1 juni, ett särskilt investeringsvadrag om 10 procent införts för investeringar i maskiner och inventarier; avdraget höjs nu till 20 procent, investeringsfonderna släppts fria och vidgats till att omfatta produktionen på lager. Fondsläppen för industrin under tiden 18 juni till 7 september omfattar inte mindre än 1 050 miljoner. Det visar att många företag insett att det nu är ett gynnsamt tillfälle att investera. Efter vad jag nyss hört fortsätter ansökningarna om fondsläpp att strömma in.

För det tredje: för att motverka byggarbetslösheten har bl. a. ramen för bostadsbyggandet steg för steg utökats. Ca 100 000 lägenheter beräknas bli påbörjade under 1971,

det offentliga byggandet utökats när det gäller statliga byggen, skolor, sjukhus med särskilt sikte på vintersysselsättningen,

tillstånd givits för igångsättning av s. k. oprioriterade byggen till en kostnad av minst 1 500 miljoner kronor. De hölls tillbaka under högkonjunkturen.

Detta är i sammandrag vad som hittills gjorts. Så snart vi kunde registrera en ökad arbetslöshet sattes motåtgärder in. De har steg för steg trappats upp och de kommer att få effekt för sysselsättningen.

Så mycket står klart: vi går redan en större satsning på arbetsmarknadspolitiken än vi någonsin gjort förut — långt mer än t. ex. vid konjunkturedgången 1967—1968. Därtill kommer satsningarna på industriinvesteringar och byggen.

Vi är beredda att gå vidare.

I dag har riksbanken beslutat att sänka räntan med en halv procent. Det är den tredje räntesänkningen detta år.

Vi skall, som jag sade i lördags, ta fasta på Åke Nilssons och Knut Johanssons förslag till överläggningar med löntagargrupporganisationer och näringsliv om dagsläge och framtidsutsikter. Vi har redan satt ut tid på onsdag för ett möte med Knut Johansson och hans kamrater för en grundlig genomgång av läget på byggarbetsmarknaden och behovet av eventuell ytterligare pådrag.

Dagens huvudfråga för människorna är sysselsättningen. Den står i förgrunden för människorna i fabriken, i verkstäderna och på kontoren. För denna kongress är den fulla sysselsättningen huvudkravet.

Sysselsättningen är den viktigaste frågan för fackföreningsrörelsen. Sysselsättningen är den viktigaste frågan för socialdemokratin. Socialdemokratin har aldrig tvekat att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att människorna skall få arbete.

Det kommer vi inte att göra nu heller.

Den aktuella situationen speglar en långsiktig frågeställning. Skall Sverige förbli ett industriland?

För 20 år sedan sysselsatte varuproduktionen 2/3 av alla anställda. I dag är det hälften av de anställda. Om 20 år har antalet sjunkit till 1/3. Sverige förvandlas från ett land som producerar varor till ett land som i huvudsak producerar tjänster. Blir därmed industrin en företeelse i marginalen på vår samhällsekonomi?

Naturligtvis inte.

Vår framtidsutveckling är helt beroende av att vi kan gå vidare framåt som utvecklad industrination.

Vi måste sälja våra varor på världsmarknaden. Det är förutsättningen för vår välståndsutveckling.

Då måste vi ständigt bygga ut kapaciteten och öka produktiviteten inom vår industri.

Vi vill skapa sysselsättning i skogslänen. Då måste vi öka industrialiseringen. Ibland hör man talesättet: Det är ingen idé att satsa en mängd pengar på industrier i Norrland — det blir så liten sysselsättningseffekt. Det är bättre med service; då behövs det mycket folk.

Men det är precis som i landet i dess helhet. Vi kan inte enbart leva

av att göra varandra tjänster. Varuproduktionen måste utgöra basen. Orsaken till det beträngda läge som många kommuner i Norrlands inland befinner sig i är att arbetskraften för råvaruproduktionen minskat. Därmed har underlaget för den service som skapar en stor del av sysselsättningen försvagats eller försvunnit.

Om vi vill ge nya grupper möjlighet att gå ut i arbetslivet — de handikappade, de gifta kvinnorna etc. — räcker det inte med offentliga insatser för att bygga daghem, ordna utbildning osv. Det krävs också maskiner och fabrikslokaler, dvs. en industriell kapacitet som skapar sysselsättning.

Detta är självklarheter, tycker någon. Det måste likväl sägas. Debatten om industrialiseringens konsekvenser och det industriella arbetets villkor kan stundom skapa föreställningen att en krympande industri vore önskvärd. Den industriella verksamheten smutsar ner, säger man, förstör, luktar illa, driver människorna till tätorterna. Om den försvann så skulle människorna slippa gå till dessa bullrande, hetsiga, tidsstuderade arbetsplatser med deras olycksrisker och hot om arbetslöshet.

Det vore att söka fly verkligheten. Det är inte så vi kan lösa problemen. Vi kan inte återgå till att bli ett primitivt jordbrukssamhälle. Det är en falsk romantik som stundom odlas. Vi kan inte leva på att göra tjänster åt varandra hur viktiga dessa tjänster än är. Vi är ett industriland. Vi har ingen anledning att äventyra våra möjligheter att förbli ett industriland. Ty det är där vi har att söka vår framtid.

Det betyder — ekonomiskt sett — att vi skall visa omsorg om produktionens villkor. Det betyder — socialt sett — att vi skall visa omsorg om människans villkor i produktionen.

Arbetarrörelsens insats har präglats av viljan att smälta samman de sociala kraven med den ekonomiska nödvändigheten.

Den sociala uppgiften krävde att samhället tog ett ansvar för sysselsättning, trygghet, utbildning. Därför har industrisamhällets utveckling varit nära förbunden med ett ökat samhällsinflytande.

Vi behöver bara tänka oss in i den situationen av spänningar, konflikter och problem som vi skulle drabbats av om industrin skulle fått ta hand om dem som blev arbetslösa, sörja för de handikappades sysselsättning, ordna beredskapsarbete, arbetsförmedling, arbetsmarknadsutbildning. Lönsamhetskraven skulle ha brutit sig mot de anställdas trygghetskrav.

Samhället kunde förändras och industrin utvecklas genom att löntagarna solidariskt tog på sig ansvar och kostnader för en trygghetspolitik och en sysselsättningspolitik i folkflertalets intresse.

En våg av förnyelse svepte in över det svenska samhället. Men från fackligt håll brukar man påpeka att reformpolitiken i hög grad stannade vid fabriksportarna. Även om stora förbättringar ägde rum vid många företag blev kontrasten stor till det omgivande samhället. Kontrasterna skärpte kritiken. För dem som var huvudansvariga för företagets skötsel kunde kritiken verka orättvis och orättmätig, eftersom de kunde peka på påtagliga förbättringar. Men de anställda såg samhället snabbt föränd-

ras utanför företagen. De bejakade kraven på demokratisering och ökad jämlikhet och önskan om en bättre tillvaro gjorde inte halt vid fabriksportarna.

Wigforss' ord att sedan man valt demokratin som mål kan man inte efter behov begränsa den till vissa livsområden fick sitt praktiska uttryck i vardagen.

Under en lång följd av år har vi byggt upp en slagkraftig offentlig sektor. Det arbetet är ännu långt ifrån fullbordat. Det har varit inriktat på att skapa trygghet och större valfrihet för människorna. Den har också betytt ofantligt mycket för vår effektivitet och konkurrenskraft. Men den har varit inriktad på förhållanden som ligger utanför det egentliga produktionslivet. Utbildningen förbereder människorna för en insats i produktionen. Bostäder, vägar, kommunala investeringar etc. är ett nödvändigt underlag för produktionen. Socialförsäkringen ger trygghet vid sjukdom. Pensionerna ger trygghet efter produktionsinsatsen. Arbetsmarknadspolitiken stöder människorna när de förlorar sitt jobb och förbereder dem för ett nytt. Men också den har en verkningskrets som i huvudsak är begränsad till förhållandena utanför företaget.

Nu riktas intresset alltmer mot det som ligger utanför den offentliga sektorn, på förhållandena inom produktionen. Reformarbetet måste i framtiden i mycket högre grad än hittills bedrivas inom produktionslivet. Det måste vara mera rationellt att satsa på en reformering av arbetslivet istället för att begränsa sig till att genom stora kostnadskrävande reformer utanför arbetslivet kompensera människorna för en hård och slitsam arbetsmiljö och ta hand om dem som slagits ut.

Problemet gäller i hög grad det praktiska yrkesarbetets ställning i det svenska samhället.

I skildringen av dess villkor finns stundom en nedlåtande och nedvärderande ton.

Det kan ge upphov till den felaktiga föreställningen att andra jobb i samhället skulle vara mera värdefulla — vilket är fel — och dessutom vara mera meningsfulla och skapande för individen. — Och det är alls inte säkert.

Vi skall verkligen inte avskaffa det praktiska yrkesarbetet. Däremot kan vi — och måste vi — förbättra det praktiska yrkesarbetets villkor och slå vakt om dess värde. Det är detta saken gäller.

För ett år sedan sade jag i en diskussion med industriledare att människorna kommer att fly industrin om inte en social förnyelse äger rum tillsammans med den tekniska och ekonomiska

— därför att människor inte vill utsätta sig för risken att bli utrationeriserade om det finns en chans att undvika det,

— därför att de kommer att göra allt för att undvika riskfyllda, hälsovådliga arbetsplatser,

— därför att de efter 11—12 års utbildning ser sig om efter jobb där de kan gå vidare och undviker jobb där lönen börjar sjunka vid 45-årsåldern,

— därför att de fruktar att hamna på arbetsplatser där kvardröjande skillnader i förmåner och social behandling sätter sin prägel på samvaron med arbetskamraterna.

Det ligger självfallet ingen negativ inställning till industrin i dessa konstateranden. Det är tvärtom omsorgen om vår ställning som industrination som gör det nödvändigt att sätta in reformarbetet på detta område. Det är också detta tema som är den röda tråden vid denna kongress.

Det har att göra med *löner*. Man kan på olika sätt kritisera utfallet av årets lönerörelse. En sak står klar. Låglönesatsningen innebar att de traditionellt sett sämre ställda grupperna, i de allra flesta fall verksamma i ett hårt praktiskt yrkesjobb, visade sitt värde i det svenska samhället. De sköts inte undan på marginalen sedan andra fått sitt. De stod i främsta ledet. Visst kan det leda till ekonomiska konsekvenser som är besvärliga: rationalisering, höjda posttaxor, teletaxor och kommunalskatter, andra prisstegringar.

Men det är inte de lågavlönades fel. Det är vi andra som hittills dragit nytta av deras låga löner. Resultatet av avtalsrörelsen kanske inte av dem upplevs som särskilt storstilat. Men det blir ändå ett år då de lågavlönade har satt sin prägel på avtalsrörelsen.

Fördelningsfrågorna och kravet på ökad jämlikhet kommer att förbli i förgrunden för den fackliga och politiska debatten.

Av vad som hänt under kongressen tycker man sig också kunna skönja en öppning för lönepolitiken i stort. Det är till gagn för samhället som helhet.

Det har att göra med *social utjämning*. Jag instämmer i vad Arne Geijer sagt så ofta, nämligen att olikheter i den sociala behandlingen av olika löntagare är både orättvis och orationell. Förbättringen av sjukförmånerna, sänkningen av pensionsåldern och utjämningarna mellan arbetare och tjänstemän på den statliga sektorn utgör därför ett bestående och betydelsefullt resultat av årets avtalsrörelse.

Det har att göra med *miljön*. De stora miljöfrågornas avgörande betydelse för vår framtid diskuteras världen över. Sverige ligger när det gäller konkreta åtgärder mot miljöförstöringen intentionellt sett väl framme. Det unika för vårt land är likväl koncentrationen i miljödebatten till förhållandena på arbetsplatsen. Det är där man finner roten till många av industrisamhällets påtagliga miljöproblem och hälsorisker. Det är i hög grad där man måste börja miljöarbetet.

Det är ett utomordentligt imponerande arbete som förbunden och landsorganisationen utfört för att kartlägga och analysera arbetsmiljön och för att formulera konkreta reformkrav. På grundval av fackföreningsrörelsens och socialdemokratins gemensamma miljöprogram från 1969 har under de senaste åren en rad åtgärder satts in för att förbättra arbetsmiljön. Det gäller arbetarskydd, företagshälsovård och forskning. Arbetsmiljöutredningen har tillsatts och är i arbete. Detta arbete skall med största möjliga skyndsamhet och kraft fullföljas.

Det är fråga om *demokrati*. Det program för företagsdemokrati som kongressen häromdagen antog öppnar nya fält för samverkan mellan lön-

tagare, företagare och samhälle. Skall vi förbli ett land med internationellt konkurrenskraftig industri, måste industrin här-hemma kunna konkurrera om arbetskraften. Då måste de demokratiska värderingar som vi vill se förverkligade i samhället i övrigt få sätta sin prägel också på arbetsplatserna i industrin och på arbetslivet i dess helhet.

Det är ett demokratiskt rättvisekrav att gamla auktoritära mönster i arbetslivet ersätts med nya samarbetsformer som ger arbetstagarna medbestämmanderätt inte minst i frågor som gäller deras egen dagliga tillvaro: arbetets organisation och ledning, personalpolitiken, tryggheten i anställningen, arbetsmiljön osv. Men mer än så. Det är också ett intresse för den industriella utvecklingen att den enskilde arbetstagaren får större trygghet och ökade möjligheter till initiativ och personlighetsutveckling. Principen om arbetsgivarens rätt att ensam leda och fördela arbetet har hittills för företagen framstått som en garanti för effektivitet. I dag borde det stå klart för alla att bibehållandet av den principen på sikt skulle kunna skapa allvarliga hinder för en gynnsam ekonomisk utveckling inom näringslivet.

Fackföreningsrörelsen har med det nu antagna programmet tagit på sig stora och ansvarskrävande uppgifter för företagsdemokratins förverkligande. Tjänstemannarörelsen har i allt väsentligt följt samma framgångslinjer. På politisk väg måste vi skapa bästa möjliga förutsättningar för att detta arbete skall bli framgångsrikt. 1920- och 1930-talens lagar om förhandlingar, kollektivavtal och arbetsvinster måste anpassas till de nya uppgifterna och ett system måste utformas som garanterar att man förhandlingsvägen kan nå konkreta resultat och steg för steg bygga ut arbetstagarnas inflytande på alla nivåer. Arne Geijer motionerade om det i riksdagen i våras. Regeringen har beslutat att arbetet med att utforma en ny lag skall påbörjas redan i höst. Utredningsdirektivet utarbetas nu i inrikesdepartementet.

I vissa frågor kommer samhället att få engagera sig betydligt mer än som sker genom att skapa nya ramar och nya förutsättningar i lag för överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna. Vårens beslut om skydd för äldre arbetskraft var ett viktigt steg framåt. Det arbete som pågår med en lagstiftning om anställningstrygghet skall fullföljas så snabbt som möjligt. Samtidigt blir en ny lag om arbetsmiljön viktig också för företagsdemokratin.

Jag har med det sagda tagit upp huvudpunkterna på kongressens dagordning och redovisat hur vi följer upp LO-kongressens beslut. Låt mig härmed få inbjuda det vid kongressen nyvalda LO-sekretariatet till överläggningar om reformarbetets uppläggning och genomförande. Så går vi vidare framåt. Tillsammans.

Att angripa och lösa dessa problem betyder en förskjutning av maktförhållandena i det svenska samhället och inom näringslivet, vilket Åke Nilsson underströk häromdagen. Det innebär en väldig kraftansträngning som ingalunda sker över en natt. Plötsliga underverk finns inte i sinnevärlden. Reformen är inte något slags snabbkaffe. Det gäller en gradvis, mödosam omgestaltning av det samhälle vi lever i.

Vi vet att vår ekonomiska utveckling är en gemensam angelägenhet för oss alla. Samhälle och löntagare har lika stora anspråk på att få forma vår ekonomiska och sociala framtid som de som äger kapital och leder företag. Den tid är förbi då företagaren ensidigt bestämde om arbetstidens längd och om hur stor del av produktionsresultatet som skulle gå till de anställda. Det avgörande steget togs redan för länge sedan, då fackföreningar bildades och fick förhandlingsrätt, och då samhället började införa regler om arbetarskydd, arbetstid osv.

Det var då och inte nu som principen att samhället och löntagarna har ett inflytande accepterades. Vad som sedan hänt är en ofrånkomlig utveckling. I denna utveckling finns ingen väg tillbaka. Området för det gemensamma ansvaret växer. Ökad makt betyder ökat ansvar och ett vidgat område för samarbete. Är det farligt att samarbeta? Inte om man vet var man står och vad man vill, om färdriktningen är klar. Samarbete tillhör också traditionen inom svensk arbetsarrörelse.

Under senare tid har man på en del håll sökt skildra Saltsjöbadsandan som en konspiration över folkets huvuden. Men det är en grov förfälskning att söka beskriva August Lindberg och hans generationskamrater som arbetarklassens förrädare. Motsättningarna fanns kvar. Det visste de. Men de inriktade sig på att nå en förnuftig överenskommelse om problem som stod främst i människornas vardagstillvaro. Och de lyckades. Det var ingen konspiration. Saltsjöbadsandan var på sin tid ett viktigt instrument för en välfärdsutveckling som saknar motstycke i något annat land.

När Ernst Wigforss 1938 tog initiativet till samtal med näringslivet om vår ekonomiska framtid, innebar det inget svek mot hans socialistiska övertygelse. Inte heller innebar det att konkreta intressemotsättningar doldes. Han ville pröva hur långt man kunde nå på samarbetets väg för att lösa de problem som vid den tiden stod främst i människornas vardag.

Om vi i dagens Sverige diskuterar med näringslivet om problem som är gemensamma och som står främst i människornas vardag — sysselsättningen, utjämningen, miljön, demokratin — så innebär det inte någon uppgivelse av några idéer eller program. Det innebär att man säger: Visst finns det intressemotsättningar och ideologiska skiljelinjer i det svenska samhället, men det är bättre att gå ur skyttegravarna och se om man kan resonera. Den vinner föga strid som ej prövat att gå fram på den fredliga uppgörelsens väg.

Det finns också en vidare aspekt på denna fråga. En socialdemokratisk regering har sin förankring och intresseanknytning hos de stora grupperna av vanliga löntagare. Det förnekar vi inte. Det är vi stolta över. Men vi är också bärare av ett vidare samhällsansvar och en vidare samhällssolidaritet. Det är inte bara så att en liten nation har anledning att så långt möjligt söka samla krafterna. Det är också så att en reformering av arbetslivet i vidaste mening inte endast är i en grupps intresse. Den förenar löntagarna. Den är i hela det svenska samhällets intresse. Vid en saklig diskussion kommer insikten och övertygelsen härom att växa.

Jag sade vid öppnandet i söndags att landsorganisationens kongress

kommer att följas med spänd uppmärksamhet i hela landet. Den förut-sägelsen har redan besannats.

Det beror framför allt på att debatten och besluten vid denna kongress går rakt in i den svenska vardagen. Tryggheten i jobbet, hälsan på arbets-platsen, oron för en framtid präglad av rationalisering, strukturförändring och ökat tempo, viljan att vara med och säga sitt ord och bestämma över sin egen miljö. Det är frågor som präglar människornas tankar och känslor. Det är önskingarna från arbetsplatserna och hemmen som speglas i kongressens debatt och som formuleras i dess beslut. Medlemmarna stäl-ler krav på LO.

Men allt detta vore fromma förhoppningar, ringar på vattnet som snabbt upplöses, om organisationen inte hade styrka och slagkraft att hävda medlemmarnas intressen. Man lyssnar till landsorganisationen där-för att man vet att den har kraften och sammanhållningen att driva på.

En del av frågorna kan lösas på facklig väg. Andra förutsätter att samhället agerar aktivt. Det förutsätter politiska beslut. Därför går kra-ven vidare från landsorganisationen till det socialdemokratiska partiet. Det är ingenting nytt. Så var det med arbetstid och semester, med pen-sioner och sjukförsäkring. Så skall det bli med arbetsmiljö, anställnings-trygghet och företagsdemokrati.

Samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin är där-med förankrad i den svenska vardagen. Det samarbetet kom till för att lösa dess problem. Det befastes därför att vi hade framgång. Det för-djupas därför att vi ännu har så mycket att gemensamt förverkliga, där-för att människorna ännu har så stora problem.

Socialdemokratin och fackföreningsrörelsen framstår för oerhört många människor i detta land som ett värn för tryggheten. Marknadskrafterna ger inte trygghet. Solidariteten kan göra det.

Vår målsättning står klar.

Våra handlingslinjer formas ut.

Denna kongress har varit en vägröjare mot framtiden.

Nu skall vi gå vidare framåt.

Tillsammans.

Arne Geijer, landssekretariatet: Jag är glad att Olof Palmes föredrag kom i dag, innan kongressen i morgon skall behandla arbetsmarknads-politiken.

Vad Olof Palme sa om sysselsättningsproblemen var genomgående mycket positivt. Sysselsättningen är på kort sikt den fråga som bekymrar kongressen allra mest. Situationen ute i vårt näringsliv är i dag allvar-ligare än vad den varit på mycket länge. Det gör att vi får ta hårda tag när det gäller sysselsättningen, och jag är tacksam för att Olof Palme på detta sätt har redogjort för sin, och jag hoppas hela regeringens, posi-tiva inställning till sysselsättningspolitiken i landet.

Jag vill understryka att problem med sysselsättningen kan lösas endast av en socialdemokratisk regering — ingen annan regering vare sig vill eller kan lösa allvarliga sysselsättningssvårigheter. Jag understryker att

vi här har stolta traditioner att falla tillbaka på, alltifrån början av 30-talet när Per Albin bildade sin första regering. Det är dessa traditioner, som en enad arbetarrörelse alltid har hävdat i sysselsättningspolitiken, som måste vara vägledande även i framtiden och framför allt nu när vi har stora bekymmer i detta avseende.

Låt mig sedan rikta några ord till Olof Palme rent personligt.

En ledare för socialdemokratin möter som nyvald alltid problem och svårigheter. Föret i portgången är trögt — så var det för Per Albin, så var det för Tage Erlander, och så har det varit för Olof Palme. Det är naturligt att den politiska oppositionen tar sin chans att om möjligt nedvärdera den nya ledarens vikt och betydelse. Man försöker i det läget på alla sätt skapa en förändrad politisk situation i landet. Palme har varit utsatt för attacker av ungefär samma slag som riktades mot hans företrädare. Jag har många gånger sagt till Tage Erlander: "Det tog tio år för dig att komma över detta, därefter stärktes din position så i hela landet, att när du skulle avgå var det ingen måtta på högaktning och beröm." Det kommer att bli samma utveckling för dig, Olof Palme! Och jag vill att du skall veta, att du har fackföreningsrörelsens förtroende och stöd!

Tack för föredraget.